

ВОЄННІ ЩОДЕННИКИ

ПЕТРО ШЕВЧЕНКО

**РОЗРАХУНОК
ФЕНІКСА
ЗУПИНИТИ ВОРОГА**

**ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2024**

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

ВСТУП

Ніхто навіть подумати не міг, що Петро стане професійним воїном. У лютому 2022 року Петро Шевченко, який більшість свого життя присвятив фінансовій журналістиці, пішов добровольцем на війну. До повномасштабного вторгнення Росії в Україну він не мав ні військового, ні воєнного досвіду, а вже через кілька тижнів потому потрапив на передову, де воював як командир мінометного розрахунку в одній з найгарячіших точок Донбасу. У цій книжці Петро відверто розповідає про військовий вишкіл, армійський побут, помилки керівництва, успіхи команди, фронтові втрати та важке повернення до цивільного життя.

Цитати доповнюють текст книги, контрастують з описами дофронтових і фронтових буднів автора. Рішення розмістити в книзі цитати, які публікували новинні сайти того періоду, характеризує автора в першу чергу як журналіста — писав про себе, але не забув про загальний інформаційний фон. Цитати умисно вирвані з контексту, що особливо буде зрозуміло людям, які добре пам'ятають події першого року великої війни. Вони також демонструють, як мало значать слова політиків для людини, яка повзе посадкою, що заповнена трупами, і розуміє, що може загинути в будь-який момент.

Книга написана вже ветераном, зі свіжої пам'яті про події першого року повномасштабного вторгнення. Читач спостерігає за вимушеною трансформацією автора зі звичайної цивільної людини у професійного військо-

вого. Книга буде цікава для істориків та інших дослідників як свідчення безпосереднього учасника бойових дій, для журналістів, які пишуть про війну, для майбутніх воїнів — як досвід ветерана; також для цивільних, які хочуть зрозуміти, що пережили воїни і що їх зачіпає за живе після повернення у цивільне життя.

Головний редактор проєкту NV
Віталій Сич

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

«22 січня ми з вами відзначимо День Соборності України. Ми відкриємо Запорізький міст. За рік збудуємо найбільшу трасу в Україні від Ужгорода до Луганська. Будемо будувати, як завжди, дороги, мости, школи, стадіони, вагони, літаки, танки. Вакцинуємо переважну більшість населення. У квітні відзначимо Великдень. В травні як завжди, сонце, вихідні, шашлик, День Перемоги. А далі літо. Ми будемо здавати ЗНО, вступати до університетів, планувати відпустку, копати городи, одружуватись, гуляти весілля. А далі осінь, де, сподіваюсь, ми будемо вболівати за нашу збірну на чемпіонаті світу з футболу в Катарі. А далі зима, і будемо готуватись до новорічних свят».

Президент України Володимир Зеленський
19.01.2022

Розділ 1

ІНТУЇЦІЯ

Субота 19 лютого радувала душу й тіло напрочуд сонячною погодою в маленькому містечку Ворзель поряд з Бучею та Ірпінем. У мене був вихідний, тож, як би іронічно це не звучало, того дня на подвір'ї власного будинку наша сім'я відкрила сезон шашликів. Пізніше ми поїхали до лісу, де я випробував металошукач, який купив напередодні. Я давно розмірковував над цікавим хобі, яке б дозволяло відпочивати від розумової роботи і заохочувало частіше бути на природі, тому вибір упав на пошук старовини, захованої під землею. Випробування нової забавки пройшли весело й успішно, хоч нічого ціннішого за кілька зіржавілих бляшанок я не знайшов.

У неділю ми з друзями поїхали на «Генеральські озера» неподалік Бучі. Ми відпочивали, розмовляли, сміялись, будували плани, діти грались, бігаючи навколо нас. Ввечері наша чотирирічна донька Надія продемонструвала свій талант, влаштувавши пісенний концерт, чим надзвичайно потішила нас. Я розмірковував над тим, як закінчити ремонт у будинку та про те, в яку музичну школу відправити Надію. Це були прекрасні, щасливі часи звичайних українців, які мали все необхідне, жили своїм життям та насолоджувались ним. Як то кажуть: «створи рай для своєї сім'ї, тут на Землі, прямо зараз».

Робочий тиждень розпочався рутинно: я прокинувся, зібрався й поїхав на роботу до Києва у NV*, де

* The New Voice of Ukraine <https://nv.ua/>

Озеро неподалік Ворзеля

працював журналістом. Цілий день я писав статті на теми економіки та фінансів, проводив наради з колегами, шукав нові матеріали для роботи та, як всі українці, уважно стежив за новинами та постійною ескалацією напруги зі сторони Росії. Єдина різниця у тому, що новини — це моя робота. Я непогано орієнтувався у стані справ, та, як людина, яка ніколи не знала війни, впевненості в тому, що Росія от-от розпочне повномасштабне вторгнення, не мав. Було складно повірити, що у 2022-му році хтось здатен розпочати повномасштабну війну з тисячами загиблих, навіть якщо цей хтось — Путін. Здавалося, що нічого надзвичайного не відбувалося, адже всі звикли до божевільного сусіда, що брязкає зброєю на кордоні та плете нісенітниці.

Все ж, попри буденність подій, щось мене турбувало. Я не міг пояснити, що саме. Тепер, оглядаючись в минуле, можу сміло сказати, що інтуїція підказувала мені діяти. Тому після роботи я пішов у військкомат, щоб записатись до Бучанської територіальної оборони, хоча не служив в армії, не проходив військової кафедри, коли отримував дві вищі освіти, та взагалі не мав жодного стосунку до військових, а все життя займався діловою журналістикою.

Зброю я тримав в руках лише двічі у житті: перший раз ще школярем стріляв з автомата Калашнікова, а другий раз вже дорослим стріляв у тирі з автомата та пістолета, що було для мене неймовірною пригодою.

Військкомат пустував. Крім мене, там було не більше десяти чоловіків, які з вигляду мало чим відрізнялись від мене, тобто були такими ж далекими від військової справи людьми та теж цікавились теробороною. Нам сказали сісти й чекати, ми сіли і дочекались працівника військкомату, який повідомив, що вони самі поки не знають, що і як з нами робити, нібито якраз розбиралися в цьому питанні. Хоча, на мій погляд, судячи з того, що там відбувалось, ніхто у військкоматі й гадки не мав, що робити. Тому нікого з присутніх не здивувало, що нас відправили до районної державної адміністрації. Працівники військкомату, які самі були військовими, відправили нас до цивільних, щоб ті нібито записали нас у тероборону.

Мене записали стрільцем в якийсь зошит і сказали чекали інформації про навчання. На цьому все й закінчилось. Ще нам обіцяли написати в групу в месенджері, але цього так і не трапилось. Це все мало декларативний характер, як то кажуть — робилось «для галочки». Тероборона як така в Бучі не була сформована, офіційно нас нікуди не прийняли, нічим не допомогли і нічого не пояснили, лише даремно витратили свій і наш час.

Після походу до військкомату та райдержадміністрації у мене склалося враження, що ніхто з цих державних працівників не усвідомлював, що війна, розпочата у 2014 році, може розгорітися з новою силою вже за кілька днів. Хіба що працівники військкомату дуже професійно вдавали необізнаність та розгубленість, щоб не видати державну таємницю і не створити паніку.

У вівторок щось підштовхнуло мене поїхати та заправити повний бак в машині. Не знаю, чому я вирішив це зробити, зробив та й усе. Моя дружина того ж дня купила необхідні медикаменти на всі випадки життя —

щось всередині підказувало їй, що треба готуватися до поганих часів. Щось постійно нас підганяло.

У середу зранку, за день до вторгнення, я відвіз доньку у дитсадок, а сам пішов на роботу. Готував матеріали про санкції, які обіцяли ввести країни-партнери України проти Росії, якщо остання розпочне війну. Я знайшов інформацію про те, що Національний банк розробив план роботи банківської системи у випадку введення воєнного стану, грубо кажучи, після початку повномасштабної війни, хоча тоді я того не розумів. Ми у *NV* першими серед ЗМІ опублікували цю новину і здивовано спостерігали за тим, який фурор вона викликала. Національний банк розіслав листа з поясненням, що розробив три етапи функціонування банківської системи у випадку початку військових дій.

Ввечері, як завжди, я відвіз доньку в Бучу на тренування з футболу, яке пройшло настільки добре, що заставило мене задуматись, чи їй взагалі потрібна музична школа. Я спланував наступний день, бо мав поставити машину на ремонт, що є непростю задачею. Вдома до пізньої ночі слідкував за обговоренням новини в інтернеті про Нацбанк, дивився, як тема набирає обертів і мій матеріал цитують інші медіа. Нечасто вдається знайти таку новину, я насолоджувався результатами своєї роботи.

«Обстоятельства требуют от нас решительных и незамедлительных действий. “Народные республики” Донбасса обратились к России с просьбой о помощи. В связи с этим, в соответствии со статьей 51, часть 7 Устава ООН, с санкции Совета Федерации и во исполнение ратифицированных Федеральным Собранием договоров о дружбе и взаимопомощи с “ДНР” и “ЛНР”, мной принято решение о проведении специальной военной операции».

Президент Росії Володимир Путін
24.02.2022

«Ми вже видаємо зброю і будемо видавати для захисту нашої землі усім бажаним, усім спроможним захищати наш суверенітет. Від кожного громадянина залежить майбутнє українського народу. Кожен, хто має бойовий досвід і може приєднатися до оборони України, повинен негайно прибути до відповідних центрів комплектації».

Президент України Володимир Зеленський
24.02.2022

Розділ 2

«ЇДЬ ЗВІДСИ. СКОРО ТУТ БУДЕ ПЕКЛО»

День 1. Мене розбудив телефонний дзвінок брата. Годинник показував пів на п'яту ранку. «Чого він так рано дзвонить?» — подумалось мені.

— Петре, почалася війна, — сказав брат.

— Яка війна? Де? — перепитав я спростоння.

— Росія почала війну проти України, завдає ракетних ударів по містах!

Я кинувся до ноутбука, зайшов на вебсайт NV і прочитав, що Росія масовано обстрілює українські міста. Для мене це було справжнім шоком. Розбудив дружину, сказав, що почалась війна, вона теж не одразу зрозуміла, про що мова. Ми кинулись бігати будинком, хаотично збирати речі, перепитуючи одне одного, що робити і що брати з собою в дорогу. Згодом прокинулась наша донька, ми згадали про дитсадок, зрозуміли, що скасовуються всі плани на день.

Присутність доньки привела нас до тями, ми почали уважніше слідкувати за словами та проявом емоцій. Не уявляючи, що робити далі, ми постійно читали новини, аби зрозуміти, що відбувається. Журналісти повідомляли про затори, брак бензину, виїзд людей під обстрілами, про можливість захоплення Києва за три доби. Ми читали все підряд, переказували одне одному і обговорювали. Особливо слідкували за новинами в Гостомелі. До нас постійно долинали звуки поодиноких вибухів з боку аеропорту, який розташований за 5 км від нашого дому. За кілька годин медіа повідомили, що у цьому аеропорту висаджується російський десант.

Вдень ми з'їздили в Ірпінь за питною водою. Поїхали усі разом, щоб не розділитись у такий непевний час. Повсюди були шалені корки, бо частина людей почала скуповуватись, а частина сформувала першу хвилю виїзду з Києва. Готівки ніде не було. Багато людей в Ірпені бігали вулицями в термінових справах, та попри черги в магазинах сильної паніки не відчувалось. Я сховався у найближчий магазин, трохи закупився речами першої потреби й поговорив з Костянтином, власником магазину.

В Ірпені ми зустріли друзів, наші діти хвилин десять погойдалися на гойдалках, поки ми розмовляли на дитячому майданчику. Друзі родом із Горлівки, вісім років тому дивом втекли від війни на Донбасі, покинувши дім і все що мали. Вони доволі спокійно радили нам, як краще захистити вікна, розповідали, що скотч не допоможе, треба закривати вікна ковдрами. Навіть вони були впевнені, що війна не може затягнутись і все швидко закінчиться. Днів через десять той майданчик, де ми зустрілись, росіяни спалили, на його місці стояла важка бронетехніка, окупанти катались по місту на крадених велосипедах, а на новеньких газонах хоронили вбитих цивільних.

Ввечері вже було чути «прильоти». У нас немає підвалу, тому ми переселились в найбезпечніше місце в будинку — у ванну кімнату.

— Тату, що відбувається? — спитала мене донька. — Чому чути ці вибухи?

— Росія бомбить Україну, — відповів я.

— Чому Росія бомбить Україну? — спитала вона.

На той момент я й гадки не мав, як пояснити це чотирирічній дитині.

— Є в Росії такий злий недомірок Путін, який вирішив почати війну з Україною і бомбити нас, а чому — ніхто не знає, — намагався я пояснити те, що й сам добре не розумів. Виявилось, що росіянами керує якась ненормальна ненависть, бажання знищити українців

і все українське. І це, мабуть, основна їхня мотивація. Тоді було складно таке усвідомити.

Ми не розуміли, що почалася повномасштабна війна, що людей вбиватимуть, катуватимуть, позбавлятимуть дому, а в сусідніх з нашим містам росіяни чинитимуть масові звірства. Ми не знали, як довго це триватиме, і припускали, що все закінчиться найближчими днями. Як не сьогодні, то завтра. Максимум — через кілька днів. Базові речі були зібрані та складені в машину, але ми нікуди не поїхали через страшенні затори на дорогах, і ще через страх, що спалимо весь дефіцитний бензин або потрапимо під обстріл. Вирішили залишитися вдома і тримати руку на пульсі, та, попри постійне відстеження новин, ми перебували у стані невизначеності та нерозуміння. Як бути далі, що робити? Постійно обговорювали варіанти дій, не хотіли нікуди їхати, сподіваючись, що нас омине все лихе, бо ми за межами Києва.

Нам здавалося, що ми потрапили у фантастичний фільм про напад інопланетян. От живуть собі люди, займаються своїми справами, ходять на роботу, радіють життю. Аж нападають інопланетяни й все перевертається з ніг на голову. Ти опиняєшся перед фактом, що світ більше ніколи не буде таким, як раніше. Вчора ти навіть не уявляв, яким може бути сьогоднішній день, тож до цієї думки треба ще звикнути.

День 2. В п'ятницю була напрочуд гарна погода. Вибухи було чутно сильніше, але я все одно вірив, що ми у більшій безпеці, ніж кияни, навіть запрошував колег приїжджати у Ворзель, бо в нас спокійніше. Ми з донькою вийшли погуляти на подвір'я, та лише до першого «прильоту», який прийшовся прямісінько у дитячий будинок, що розташований за 400 метрів від нашого дому.

Напруга та знервованість зростали. Почались поодинокі випадки мародерства, деякі магазини пограбували. Першим у магазин прилітав снаряд, другими туди

навідувались мародери. Мародери лякали мене більше, ніж вибухи та «прильоти». Я дуже боявся за дружину та доньку. Уявіть собі порожні вулиці маленького містечка, на яких зрідка з'являються лише алкоголіки та наркомани з чужими речами. Вони вешталися вулицями так весело, наче їм подобалось те, що відбувалось, ніби прийшов їхній час і вони можуть робити все, що їм заманеться.

Я був учасником групи в месенджері, яку створив місцевий дільничий поліціант для розв'язання питань безпеки. Місцеві почали туди писати й питати — що робити, куди йти, де брати зброю. Поліціант відповів, щоб ми збирали речі та виїжджали. Потім він видалив чат, бо з'явилась інформація, що рашисти долучилися до таких локальних онлайн-товариств для розвідки. Жодних працівників поліції у формі та їхніх машин на вулицях я тоді не бачив. Місцева влада також десь зникла.

Я розумів, що потрібна зброя, бо треба захищатися, як не від російських військ, то від мародерів. Телефон військкомату не відповідав. Я бачив, що тероборони немає, мені ніхто не подзвонив і не написав ні від військкомату, ні від районної адміністрації. Хоча в Києві просто за паспортами зброю вже роздавали усім, хто готовий був захищатися, але туди було не дістатися. Через місцеві чати я випадково дізнався, що люди почали організувати місцеву тероборону і запланували зустріч.

Десь після обіду я вийшов з дому. Вулиці були абсолютно порожніми, жодної живої душі. Було лячно, бо був ризик зустріти як диверсантів, так і мародерів, та й моя сім'я залишилася вдома сама. Чимчикую потрохи й бачу — ще якийсь чоловік йде в тому самому напрямку, що і я. Він питає: «Йдеш на збори тероборони?». Я кажу: «Так». Вирішили йти разом. На збори прийшло не більше 60 чоловіків, усіх я бачив вперше. Чоловік, який нібито очолював тероборону Ворзеля, сказав, що зброї немає. Я не зрозумів, чи її розібрали, чи її взагалі не було. Очільник сказав, що якась зброя є у Василькові, але Васильків

уже заблокований, ми туди не доїдемо і що зброя була в Бородянці у військкоматі, але туди теж було небезпечно добиратися, бо там вже були «прильоти» й поблизу була колона військової техніки росіян. Під час зустрічі хтось помітив у небі дрон, і ми швидко розосередилися, щоб уникнути скупчення. На цьому зустріч завершилася.

Ми були відрізані від інших міст. Фактично Ворзель залишився без зброї. У поодиноких людей з тероборони були автомати, звідки вони їх взяли — для мене залишилось таємницею. Озброєні люди сформували загін дружини і почали патрулювати вулиці та охороняти магазини для відлякування мародерів, тож я повернувся додому ні з чим. Згодом я намагався дістати зброю через знайомих і незнайомих народних депутатів, однак не вдалося. Весь цей час я відчував, що мені потрібно пристосуватися відповідно до реальності, яку складно було сприйняти. Трансформація вже почалася, бо мені треба захищати свою сім'ю від небезпеки, що насувалася. Було відчуття безвиході, злості та страху водночас. Від думки, що мені, можливо, доведеться когось вбити, аби захистити свою сім'ю, адреналін в моєму тілі зашкалював, тож я постійно її відганяв.

У нас все ще була електроенергія, ми слідкували за новинами, особливо за тим, як проходили бої в Гостомелі. Почастішали «прильоти» у Ворзелі, будинки горіли, був підірваний склад. Я їздив та знімав на камеру, що відбувається, писав про це у *NV*. Весь час постійно переписувався зі своїми колегами, журналістами й писав, що нас бомблять все сильніше. Дивився у вікно, аж тут — «бабах», десь поряд прилетіло, це було жахливе відчуття. Під вечір п'ятниці з'явилась інформація, що мости недалеко від нас підірвані. В Київ ми вже точно не могли потрапити. Російська армія рухалася в сторону Ворзеля, зі сторони Іванківа та Бородянки по Варшавській трасі. Росіяни у своїх ЗМІ та пропагандистських телеграм-каналах радісно повторювали, як вони захоплять Київ за три дні.

Ми були прямо на їхньому шляху. В новинах постійно повідомляли про диверсійно-розвідувальні групи (ДРГ) ворога, про мітки, які ставлять коригувальники вогню. Аеропорт Гостомель переходив із рук в руки. Вибухів стало все більше, вони поступово наближались до нас.

День 3. У суботу, з самого ранку, я телефоном поговорив з сусідом Юрієм Івановичем. Він уже давно пенсіонер, але напрочуд діяльний. Досвідчена людина, з його слів — інженер. Працював юристом, був депутатом селищної ради, державним службовцем, помічником народного депутата, багато знає про Ворзель і місцеві проблеми. Справжній представник ворзельської інтелігенції, активіст, який завжди розв'язує місцеві проблеми. На той момент я жив у Ворзелі менш як рік, тож не був з ним близько знайомий, ми лише інколи допомагали одне одному з побутовими справами.

— Петре, вам треба їхати звідси, бо завтра тут буде пекло, — сказав мені Юрій Іванович.

— Та ні, яке пекло, ви що, це скоро закінчиться, — заперечив я.

Того ж дня виникли проблеми з постачанням продуктів, з магазинів зник хліб. Повідомили, що у ворзельському пологому будинку та дитбудинку закінчується їжа. Я почав волонтерити для них, їздив по місцевих і збирав продукти. Ще працював мобільний зв'язок, і моя дружина повідомляла мені адреси, куди я міг заїхати за харчами. Це вже була екстремальна пригода для мене, бо я їздив один в машині, заповненій продуктами, на порожніх вулицях без зброї та охорони. Я подзвонив людині, яка керувала місцевою чи то самообороною, чи то теробороною, та попросив, щоб хтось зі мною поїздив як охоронець. У відповідь почув, що нема кому допомогти, бо треба охороняти магазини від мародерів, а озброєних людей, готових допомагати, катастрофічно бракувало. Я все ще не думав, що ці події затягнуться на місяці.

До вечора суботи стало ще гірше. Ми дізналися не лише про знищений ворожий десант, а й про те, що ворожа колона рухається з боку Бородянки, і російська артилерія з села Блиставиця вже стріляє по Ворзелю. Ми добре це відчували, бо вибухи чули всі, «прильоти» були серйозні.

У повітрі висіла напруга. Іноді я виглядав у вікно і бачив, як пустими вулицями бігають перелякані собаки. Для їхнього чутливого слуху вибухи були надто гучними. Один з псів, що загубився, прибився до нашого подвір'я. Ми були раді йому, навіть думали залишити, бо раніше мріяли про собаку. Погодували його, однак він був чийсь, тому ми його не тримали. Зробили фото, виклали в місцевому телеграм-каналі для пошуку господаря, а потім пес сам собі пішов.

Було відчуття, що з нами може статися щось погане, але розум продовжував це заперечувати. З'явилась новина, що вводиться комендантська година на дві доби. Місцевими чатами поширювались повідомлення, що військові можуть відкривати вогонь по усіх машинах, що рухаються у комендантську годину.

Навпроти нас, у сусідському будинку, де тривав ремонт, жили кілька будівельників. Вони виглядали і поводитись досить підозріло — різала слух їхня російська мова, вони періодично кудись ходили. Буквально за два дні до вторгнення ми помітили, що у них з'явився автомобільний причіп, а в новинах вже говорили, що диверсанти у таких засобах переховують зброю.

Ввечері знову подзвонив сусід і почав переконувати мене виїжджати.

— Петре, мої діти завтра їдуть, давай, збирай речі, їдь.

— Юрію Івановичу, ви в курсі, що буде комендантська година? Як їхати? Ми ж будемо на машині. Не дай Боже, щоб нас переплутали з диверсантами, — сказав я, бо ходили чутки, що диверсанти повсюди ставлять мітки для наведення артилерії й треба бути обережними.

— Петре, у тебе ж родина, тобі треба виїжджати, — знову і знову повторював Юрій Іванович, поки я продовжував переконувати його та себе, що все буде в порядку та нікуди їхати не треба. — Яка комендантська година, вам треба валити звідси всією сім'єю! — не витримав сусід.

Ми не знали, що робити. Їхати не було куди, а вдома було оманливе відчуття, що ми контролюємо ситуацію.

День 4. В неділю десь о 5-й ранку Юрій Іванович знову подзвонив і почав вмовляти нас виїжджати. Мабуть, він зі свого досвіду оцінював ситуацію інакше, ніж ми. На той час вже повідомляли, що колона російської військової техніки рухається Варшавською трасою на Київ. Від місцевої влади не було ніякої інформації, чиновники не виходили на зв'язок. Повноцінної тероборони теж не було, і не було зброї, щоб захищатися. Я розумів, що коли Ворзель окупується, то мене можуть вбити одним із перших, враховуючи те, що я журналіст. Про долю дружини та доньки було страшно думати. Ми швидко зібрали речі, взяли дитину, кішку Тигру, закрили будинок та поїхали.

Я безмежно вдячний Юрію Івановичу, який своїми наполегливими телефонними дзвінками змусив нас виїхати. Вони з дружиною залишилися і два тижні прожили в окупації.

Потім з'ясувалось, що будівельники з сусіднього будинку були з Мелітополя, який на той час вже окупували. Після нашого від'їзду пропало світло, зв'язок та вода. Потім почалася окупація самого Ворзеля, вбивства та згвалтування росіянами людей в Бучі та Ірпені, що розташовані поряд. Звірства, від яких жажнувся увесь світ.

Зміст

Вступ (<i>Віталій Сич</i>)	3
Розділ 1. Інтуїція	6
Розділ 2. «Їдь звідси. Скоро тут буде пекло».....	11
Розділ 3. Доброволець.....	20
Розділ 4. Військові випробовування	25
Розділ 5. Дорога на Донбас.....	36
Розділ 6. Зона бойових дій.....	47
Розділ 7. Фронт	52
Розділ 8. Лопухи в тумані.....	62
Розділ 9. Смертельні помилки	73
Розділ 10. Конкістадор	81
Розділ 11. Професійні мінометники	94
Розділ 12. Поїздки в тил	107
Розділ 13. Повернення до цивільного життя	116
Подяки	125